

Tieteen retoriikkaa ja "reippaita ylisanoja"

Katja Huumo

Professori Leena Palotie kirjoitti Tieteessä Tapahtuu -lehden 6/2001 pääkirjoituksessa ihmisen geenikartan "julkistamisen" aiheuttamasta kiivaasta keskustelusta. Palotien kirjoitus on liian hedelmällinen esimerkki tieteen retoriikasta jäädäkseen vaille kommenttia.

Palotie jakaa keskustelun osapuolet kantasolututkimuksen puolustajiin ja vastustajiin. Ryhmiä voi kuvata sanoilla "järki" ja "tunne". Tutkimuksen tukeminen on rationaalista, sen vastustamisen taas tiedon puutteesta johtuvaa lähes hysteeristä ennakkoluuloisuutta. Vastustajat maalailevat "reippaita ylisanoja" pursuavilla kannanotoillaan asenteellisia uhkakuvia siinä missä kannattajat pohjaavat argumenttinsa "tieteellistä arviointia kestäviin perusteisiin". Vaikka Palotien ei tietäisi olevan lääketieteellisen genetiikan professori, tämän oma kanta aiheeseen näkyy tavasta laittaa epätieteelliset näkemykset lainausmerkkeihin tieteellisten perustelujen pysyessä osana itse tekstiä.

Palotien kirjoitus pohjaa jakoon tieteellisistä ja epätieteellisistä käsityksistä, mutta tämä ei kerro, mitä tarkoittavat "tieteelliset perusteet" ja "tieteellisesti relevantti tieto". Tieteelliseen argumentaatioon näyttää kuitenkin liittyvän lyhyys ja täsmällisyys, tukeutuminen empiriaan sekä rationaalisuus. Siihen eivät kuulu motiivit, henkilökohtaiset mielenkiinnon kohteet ja tutkimukseen vaikuttavat monimutkaiset sidokset, jotka ilmentäisivät epätieteellistä, tunteiden sumentamaa ajattelua. Scott L. Montgomery toteaa kirjassa *The Scientific Voice* tieteen kielen näyttävätyvän yhtä ehdottomana, riippumattomana ja kiistattomana kuin faktat, joita se kuljettaa. Tällöin tapahtumien kulkua näyttävät ohjaavan erilaiset ilmiöt, käytännöt, aikaisemmat tutkimukset ja todistusaineisto - eli kaikki paitsi tutkija itse [1]. Montgomerya mukaillen Palotien tiede on eksaktia järjenkäyttöä ns. tieteen ehdoilla, ilman että tieteellisen "koneiston" rakenteet, tutkijat mukaan lukien, vaikuttavat asioiden kulkuun.

Meidän tulisi Palotien mielestä muistaa "pelottavista mielikuvista" huolimatta, että "kantasolututkimus on soluilla tapahtuvaa perustutkimusta tiedon keräämiseksi". Kenties sitä pelätään juuri tästä syystä? Tiedon kerääminen kun ei valitettavasti aina tarkoita (ihmisen hallitsemmaa) kehitystä, vaan sen seuraukset saattavat olla arvaamattomia ja tuhoisia.

Puhtaasti tieteellisten lähtökohtien jyrkkä erottaminen ennakkoluulojen sävyttämistä mielikuvista sopii Bruno Latourin huomautukseen siitä, että tiedemiesten näkökulmasta maailman ihmisistä vain murto-osa pääsee käsiksi todellisuuteen, kun taas valtaosaa ohjaavat täysin irrationaaliset käsitykset tai vähintään sosiaalisten, kulttuuristen ja psykologisten tekijöiden vankila, joka pakottaa heidät tarrautumaan itsepäisästi iankaikkisiin ennakkoluuloihin [2].

Vaikka Palotie toteaa tiedon olevan peräisin ihmisestä eikä jumalasta, hän kertoo, että "kantasolujen käyttö puhuttaa, koska solut ovat peräisin ihmisen kehityksen alkutaipaleelta". Uskaltaisin väittää, että kantasolut puhuttavat, koska tuhannet biologit ovat tutkineet niitä miljoonien dollarien tutkimusmäärärahoilla ja sitemmin julkistaneet tutkimustuloksensa kansainvälisessä mediassa, joka taas on epäilemättä suurin syyllinen kloonauskauhuun. Jonkin asian nimeäminen "kantasoluksi" ja sen ottaminen geenitutkimuksen ytimeen taas on itse tutkimuskäytäntöjen aikaansaannos. Se ei ole luonnollinen seuraus "kantasoluksi" nimittämämme asian olemassaolosta. Palotien mukaan uusi tieto sisältää perustan ihmiskunnan kehitykselle. Uusi tieto on siis aina parempaa kuin vanha.

Tiedeuskoon sopii päätelmäkettu: "Kantasoluviljelmää tutkitaan, koska me ymmärrämme ihmisen kehittymisen varhaisimmista hetkistä todella vähän". Itse uskon, että tiettyjä asioita tutkitaan, koska erilaisten yhteiskunnan rakenteiden (joiden kiinteä osa tiede on), motiivien, henkilösuhteiden ja (poliittisten) kytkösten kautta niitä pidetään tärkeämpinä kuin toisia asioita ja niiden tutkimuksesta maksetaan paremmin. Tutkimus "tiedon itsensä takia" on väite, joka puhdistaa tieteen sille luonnollisista ja välttämättömistä kytköksistä muuhun yhteiskuntaan ja samalla toistaa vanhaa liturgiaa autonomisesta tieteestä. Väittäminen pohjaa ajatukseen uudesta, aiempaa paremmasta tiedosta, joka luotsaa ihmiskunnan väijäämättä kohti autuaampaa tulevaisuutta.

Kloonaus liittyy valtaväestön mielissä auttamatta kantasolututkimukseen. Palotie tarjoilee kirjoituksensa lopussa oman näkemyksensä aiheesta tavalla, joka ei jätä vikisemisen varaa: "Kantasolututkimus ei pyri ihmisen kloonaamiseen, se pyrkii tuottamaan tietoa, minkä varassa parannamme osan niistä sairauksista, joihin menehtyneitä yksilöitä nyt esitetään harhaanjohtavasti ja lapsellisesti kloonattaviksi." Selvä. En vastusta kantasolututkimusta ja vielä vähemmän tappavien sairauksien parantamista, mutta kannatan myös tieteellisten tekstien tarkastelua keinona pohtia tieteellisen tiedon rakennetta.

VIITTEET:

[1] Scott L Montgomery: *The Scientific Voice*. The Guilford Press 1996, s. 2, 13.

[2] Bruno Latour, *Science in Action*, Harvard University Press 1987, s. 184 Bruno Latour, *Science in Action*, Harvard University Press 1987, s. 184.

Kirjoittaja tekee väitöskirjaa suomen kielen muokkaamisesta
tieteen kielestä 1800-luvulla.
katja.huumo@helsinki.fi

